

198

General Mark V. Klark: SRAČUNATI RIZIK¹⁾

Američki general Mark Vejn Klark, objavljuje svoje memoare sa zadocnje-njem od skoro pet godina po završetku rata. Do objavljivanja njegovih memoara imali smo prilike da se upoznamo sa izlaganjima generala Ajzenhauera, memoarima maršala Montgomerija i Vevela kao i generala Bredlija i Patona. Nedostajao nam je Klark, pošto se osećala velika praznina u objašnjenju mnogih stvari i događaja njegove široke delatnosti za vreme Drugog svetskog rata. Kod generala Bredlija i Patona videli smo pojedinačno invaziju Severozapadne Afrike, iskrcavanja, zauzimanje šireg mostobrana i nadiranje u Tunis i uništenje nemačko-italijanskih snaga u Severnoj Africi. S druge strane, maršal Montgomeri dao nam je u svojim memoarima sliku bitke kod El Alamejna, sa gonjenjem i nizom bojeva sve do »Maretove linije« i dalje do spajanja sa zapadnom savezničkom grupom i potpunog opkoljavanja neprijatelja na rtu Bon. Ni kod jednog od njih, sasvim prirodno, nismo mogli videti kako je Amerika mogla da stvori i spremi tolike armije, koje će biti u stanju da izvrše invaziju Severne Afrike samo 11 meseci posle strašnog japanskog udara kod Perl Harbora, niza poraza na Tihom Okeanu i najzad, rata koji je svom žestinom i dalje buktao na tom području. Objasnjenje za ovo daju nam memoari generala Klarka, koji je u vremenu spremanja Amerike za rat bio načelnik štaba generala Lesli Mak-Nera, komandanta kopnenih snaga i glavnog inspektora celokupne obuke Američke armije.

On daje iscrpnu sliku spremanja Amerike za rat. Tu vidimo napore generala Džordža Maršala i generala Mak-Nera da od ogromnog ljudskog rezervoara što pre stvore što potpunije boračke jedinice, da ih formiraju u više taktičke i strategiske

jedinice i da za ovo stvore starešinski kadar. Najzad, da u raznim zajedničkim vežbama i manevrima, izvođenim pod što približnijim ratnim uslovima, uvežbaju sve ovo, da bi mogli odmah uputiti trupe u Veliku Britaniju — radi pojačanja njene odbrane, a samo nešto docnije i u napad na Afriku.

General Ajzenhauer, u svome »Izveštaju zajedničkom generalštabu«, knjizi koja je kod nas prevedena pod naslovom »Od invazije do pobede«, ograničava se samo na glavni saveznički napad na Evropu. Iako je on bio vrhovni saveznički komandant i pri invaziji u Africi, mi ni iz nekog njegovog izveštaja a niti iz izveštaja generala Vilsona koji ga je docnije smenio, ne vidimo plan i pripreme za tu invaziju. General Klark, za tu operaciju, nazvanu »TORCH« (»Buktinja«), bio je pomoćnik generala Ajzenhauera. U svojoj knjizi on iscrpno iznosi sva javna i zakulisna zbivanja pri odlučivanju da li će se izvoditi ta operacija, za koju se zalagao lično Čerčil, ili »ROUNDUP« (»Prikupljanje«), operacija sa ograničenim ciljem i ograničenim sredstvima, na nekom mestu Zapadne Evrope, za koju su se zalagali Amerikanci. Tada su se pojavila prva ozbiljnija razmimoilaženja između Engleza i Amerikanaca. Sve konferencije za rešavanje tog pitanja održavale su se u Londonu. General Klark bio je na svima njima, te ih iznosi u detaljima, što predstavlja vrlo interesantne podatke. U tom periodu od nekoliko meseci on sa sastajao vrlo često sa predsednikom Čerčilom, bilo na njegovom poljskom dobru u Čekersu, u Dauning stritu br. 10 ili na sednicama u nekom ministarstvu u Londonu. Kada je Čerčil najzad uspeo da nametne svoju ideju za davanje prvenstva operaciji »TORCH«, koja je imala po njegovim rečima »da raspori meku trbušinu Osovine u Sredozemlju«, general Klark, kao pomoćnik savezničkog vrhovnog komandanta učestvuje u detaljnoj razradi toga pla-

¹⁾ Calculated Risk by Mark W. Clark, General, US Army, Harpers & Brothers Publishers, New York, 1950 — str. 500.

na. Kada je plan već bio gotov i trupe tek što nisu bile otišle preko Atlantskog Okeana za invaziju Severne Afrike, dobiven je izveštaj da Francuzi u Africi žele da sarađuju sa Saveznicima ako su u pitanju invazije velikog stila i velike savezničke snage koje će im obezbediti uspeh. Po Čerčilu bilo je od osobitog značaja da se ova prva bitka sigurno dobije, a dobiće se sigurno, kako je on to rekao, ako uopšte ne bude bilo sukoba sa Francuzima u Severnoj Africi. Trebalo je što pre stupiti u direktnu vezu sa njima, što je značilo probiti se na neki tajanstveni način i negde na obali stupiti u vezu sa određenim licima. Izbor je pao na generala Klarka. General Klark u svojoj knjizi posvećuje čitavo jedno poglavlje ovom svom dramatičnom putu za izvršenje tajne misije i detaljno opisuje kako je tamo otišao, kako se sastao sa francuskim predstavnicima, šta je s njima ugovarao i kako se vratio na Gibraltar. Posle toga nastaje izvlačenje generala Žiroa iz Južne Francuske, njegovo prebacivanje podmornicom na Gibraltar i najzad, pogađanje s njime za saradnju pri izvršenju savezničke invazije.

Sa vrhovnim komandantom savezničkih invazionih snaga, generalom Ajzenhaurom, general Klark, kao njegov pomoćnik, nalazio se na Gibraltaru, gde je bio smešten i njihov najuži štab. Odatle oni rukovode iskrcavanjem preko 2.500 transportnih brodova duž obale Severne Afrike, počev od Kazablanke pa do Alžira. Iskrcavanje Saveznika sa malim izuzetkom bilo je izvršeno skoro bez otpora, blagodareći uspešnoj misiji generala Klarka. General Bredli, a i general Paton, u svojim delima daju opis operacija od iskrcavanja u Africi do nadiranja u Tunis i dalje celog toka tih operacija. No oni to čine svaki u opsegu svoga delokruga. Kod generala Klarka, međutim, vidimo opis ovih događaja posmatran odozgo, sa položaja pomoćnika vrhovnog komandanta koji nam ovo daje uskupno i povezano.

U opisu operacija u Severnoj Africi general Klark se najviše zadržao na međusavezničkim odnosima i na svom nastojanju da se američke trupe odvoje od britanskih i dobiju svoju zasebnu komandu. U tome on uspeva i sada nastoji da se na desnom krilu savezničkog fronta stvori jaka udarna grupa, u koju treba da uđu i novoformirane francuske trupe pod komandom generala Žiroa, sa kojima treba preseći Romelovu otpusnicu u oblasti Sfaksa i Gabesa. Štaviše, da bi dobio pri-

liku da lično učestvuje u operacijama, što mu je bila žarka želja, izdejstvovao je od generala Ajzenhauera da tom grupom lično komanduje. Međutim, u međuvremenu su nastupile učestale provokacije u oblasti španskog Maroka i general Maršal, bojeći se da mu jako oduzenu komunikaciju na tom najosetljivijem mestu ne budu ugrožene, naređuje da se od slobodnih američkih trupa i od onih koje će doći, odmah formira Peta američka armija i za njenog komandanta određuje generala Klarka. Romelove snage u povlačenju ispred Osme britanske armije približavale su se »Maretovoj liniji«. Nemci, uviđajući značaj održavanja komunikacije Sfaks-Sus-Tunis, napadaju svojom grupom koja je došla preko Italije u Afriku i nalazila se prema Anglo-Amerikancima, u nameri da ih što više odbace od otpusnice Romelovih snaga. I tako, umesto savezničke ofanzive došla je nemačka, sa nizom peripetija i kritičnih situacija. General Klark je otišao u Oran da formira Petu američku armiju kojom je komandovao sve do kraja rata. Jedinice koje su ostale u Tunisu izdržale su još nekoliko nemačkih udara, ali su na kraju, ipak, zadale Nemcima smrtonosan udarac.

Nemačko-italijanske trupe u Severnoj Africi pod komandom generala Arnima kapitulirale su na rtu Bon. Zauzeta su bez borbe ostrva Pantelarija i Lampeduza. Na Siciliju je izvršeno iskrcavanje i posle upornih borbi, naročito kod Katanije, i ona je pala Saveznicima u ruke. Sada je nastao pohod u Italiju. Za ovo su bile angažovane dve savezničke armije — Osmo britanska, pod komandom generala Montgomerija i Peta američka, pod komandom generala Klarka. Ove dve armije činile su 15 grupu armija, pod komandom generala Aleksandera.

Osmo britanska armija prešla je u Italiju kod Reda i Taranta i relativno lako i brzo napredovala pored obale Jadranskog Mora ka Brindiziju i Bariju. Nemačke glavne snage nalazile su se sa zapadne strane Apenina, prema Tirenskom Moru. Peta američka armija imala je da izvrši desant kod Salerno i pošto organizuje mostobran i proširi se u dovoljnoj meri, da odmah nastavi operacije za ovlađivanje Napuljem. Za dalje operacije na sever bilo je neophodno imati veliko uređeno pristanište, koje je u potpunosti nudio Napulj. Nemci su dočekali ovo iskrcavanje i tu su se razvile žestoke borbe sa velikim gubicima. Malo je trebalo pa da kod Salerno Nemci bace Saveznike u more.

U svojoj knjizi pod naslovom »Na ivici propasti« general Klark daje detaljan opis ove prave bitke. Posle toga zauzet je Napulj, a time se dobila i moćna luka.

Peta armija, koja je bila jedna od najmodernije opremljenih savezničkih armija, stupa sada na Apeninsko Poluostrvo koje je najvećim svojim delom bilo planinskog karaktera, a dobrim delom siromašno i sa relativno slabim putevima. Uz to, Jadranskim i Tirenским Morem ograničeno i suženo, ono je pružalo mogućnost jedino frontalnog dejstva. Manevri za obuhvat krila neprijateljskih položaja redovno su bili ograničeni morem i močvarnim ili stenovitim pribrežnim terenom, te je proboj bio jedini način napada. Iako su Saveznici bili apsolutni gospodari na moru, Peta armija nije mogla da koristi desante u pozadini neprijateljskih odbrambenih linija, jer su joj nedostajala potrebna sredstva za iskrcavanje koja su bila u to vreme koncentrisana u Engleskoj zbog invazije Normandije, a delom bila angažovana i za iskrcavanje u Južnu Francusku. Stoga, dejstvo Pete armije od Salerna pa na sever, duž zapadne obale Italije, imalo je da savlada niz zastopnih odbrambenih linija koje je Keselring, uz pomoć organizacije Tot, umeo vrlo značajki da organizuje. Takve su linije bile: na reci Volturno, »Zimska linija«, »Gustavova linija« sa Kasinom kao štožerom i »Gotska linija«. Sem toga, Nemci su sa velikom umešnošću iskorišćavali sve moguće vrste zaprečavanja i na taj način vrlo mnogo usporavali i ometali nastupanje Pete armije. Ova armija, kada je zapala u planinsko zemljište, imala je da savlađuje jak otpor odlučnog i iskusnog neprijatelja, težak i besputan teren i sve vremenske nepogode (kiše i sneg) u vezi sa njim. Nije joj koristila njena mehanizacija, jer pod ovakvim uslovima nije mogla biti ni upotrebljena. Tenkovi, ukoliko su mogli da se kreću, služili su za direktnu vatru protiv nemačkih bunkera. Motorizovana artiljerija našla je primenu samo pored puteva, a tražila se artiljerija sa ubacnom putanjom. Ispresecano planinsko zemljište razvlačilo je napadača na niz akcija za ovladavanje pojedinim visovima koji su bili razbacani na sve strane i stalno se ponovo pojavljivali, jer je branilac posedao zemljište u vidu odbrane jako čeloniране po dubini. Napad, koji je bio organizovan u okviru strategijske koncepcije, otpočinjao je uz sadejstvo svih modernih borbenih sredstava, ali se zbog nepovoljnog terena postepeno

rasparčavao u niz lokalnih akcija za ovladavanje pojedinim otpornim tačkama, gde je pešak, sa svojim teškim naoružanjem — mitraljezom i minobacačem — bio glavni faktor. Savezničko vazduhoplovstvo, iako apsolutan gospodar neba, nije moglo da pruži efikasnu pomoć tukući ovako skrivene i male ciljeve, pa čak nije bilo u stanju ni da ukoči snabdevanje i saobraćaj u neprijateljskoj blizoj i dubljoj pozadini. Snabdevanje saveznika zbog terena, vode i blata prešlo je na korišćenje tovarne stoke.

Dejstvo Pete američke armije u Italiji jasno pokazuje, da terenske prilike i specijalno planinsko zemljište, kao i sve ostale teškoće koje proizilaze iz njega, mogu odlučnom i slabije opremljenom brancu da pruže mogućnost da jačeg i modernog opremljenog napadača liši tih njegovih preimućstava i natera ga na spor i težak rad.

U toku celog rata u Italiji, Peta američka armija izvršila je samo jedan desant u pozadini neprijatelja (kod Ancija) i to iz političkih razloga. Želelo se da Rim bude zauzet pre početka invazije Normandije, kako bi to obodriilo duhove u okupiranoj Evropi, a naročito Francuze, na čijoj je teritoriji trebalo da se izvede invazija. Međutim, iskrcavanje kod Ancija i postojanje mostobrana kod tog mesta nije imalo mnogo uticaja ni na zauzimanje Rima, a ni na pad »Gustavove linije« sve dok nije zauzet Kasino, kod koga su se mesta razvile borbe slične onima kod Verdena iz Prvog svetskog rata. 5 juna 1944 Rim je bio zauzet. Posle pada Rima Nemci su se povukli na poslednju odbrambenu liniju, koja je zaprečavala ulaz u dubini reke Po i na kojoj su dočekali i zimu 1944/45. General Klark je bio određen za komandanta 15 grupe armija namesto generala Aleksandera, koji je bio postavljen za vrhovnog savezničkog komandanta na Sredozemnom ratištu. Savezničke snage u Italiji bile su slabe za produženje ofanzive, ali su s druge strane bile jače no što bi to zahtevala sama potreba privetivanja nemačkih snaga na tom delu fronta. Stoga general Klark dolazi na ideju da se napusti rvanje sa Keselringom i da se po ovladavanju Rima i obezbeđenju vazduhoplovnih baza u oblasti Fođe, najveći deo snaga iz Italije prebaci u Jugoslaviju, čiji su veći deo kontrolisale snage Narodnooslobodilačke vojske. Za ovu su ideju bili general Aleksander i general Vilson. I sam kralj Đorđe VI, kada je obilazio italijansko vojište, složio se sa nji-

ma. General Klark u svojoj knjizi kaže da je maršal Tito pri svojoj poseti štabu generala Aleksandera u Italiji izjavio, da će on savezničkim snagama moći obezbediti mesta za iskrčavanje: Zadar, Šibenik i Split. O desantu u Jugoslaviji bilo je reči i na konferenciji u Teheranu. Čerčil je zastupao ovu kombinaciju, ali ju je Staljin vešto odbacio, negirajući njene strategiske koristi i preporučujući operacije preko Južne Francuske za sadejstvo glavnim snagama kroz Normandiju. Za ovakav Staljinov stav general Klark u svojoj knjizi kaže: »On je znao tačno šta hoće, kako u političkom tako i u vojnom pogledu; a najviše je želeo da nas drži što dalje od Balkana koji je on rezervisao za Crvenu armiju.« Po Klarku glavnina krivica za neostvarenje ove ideje leži na američkoj Vrhovnoj upravi. Sam predsednik Ruzvelt bio je jednom zagrejan njome, ali kako ga nije podupirao Hari Hopkins, to je ona propala. Za akciju preko Jugoslavije general Klark dalje kaže: »U pogledu Titovog stava u to vreme, izgleda mi da je njegov prekid sa Staljinom mogao doći čak i pre i da bi naše prijateljstvo sa Jugoslavijom moglo biti cementirano na bazi tadašnje naše vojničke saradnje.« Najzad, na dva mesta, general Klark podvlači i ističe političku grešku učinjenu time što nije izvršena invazija na Balkan, već je vršena u Južnu Francusku, i kaže, da nije bilo ove greške, rat u Sredozemlju mogao je biti stvar od najvećeg značaja u posleratnoj istoriji.

Knjiga generala Klarka podeljena je u dvadeset poglavlja, koja obuhvataju period od jula 1940 do marta 1947. Svako poglavlje predstavlja za sebe poseban ili bar izrazit period zbivanja.

Prva glava, iako hronološki najkasnija, stavljena je na početak knjige pod naslovom: »Put koji me ponovo doveo u Rim — maj 1949«. Ova glava imala je da posluži umesto uvoda. Već u samom početku nailazi se na nejasnoće, koje pomalo dovode i do zabune i to traje sve dok se ne pročita ta prva glava ili, kako to kaže general Klark, taj njegov uvod. Tek tada čitalac oseća da mu je pisac na vrlo duhovit i originalan način objasnio i naziv svoje knjige »Sračunati rizik« i sa visine aviona u letu pokazao mu bezmalo sva mesta i zbivanja o kojima će se opširno govoriti.

General Klark, iako piše stručnu, vojničku stvar, daje joj zgodnu formu i uspeva da je protka, poveže i okiti mnoštvom vrlo interesantnih epizoda. Kroz njegovu knjigu defiluju bezmalo sve najistaknutije ličnosti onoga doba, a naročito premijer Čerčil. Izlaganja su zanimljiva i puna dijaloga kojima je cilj da stvari što više ožive pred očima čitaoca. U svakom slučaju knjiga zaslužuje pažnju, jer je dopuna dosadašnjoj dokumentovanoj građi Drugog svetskog rata naročito o operacijama u Italiji.

Z. R.

199

Kapetan Šukru Koseoglu: DA LI JE KOREJA, KAO I ŠPANSKI GRAĐANSKI RAT, RODILA NOVU DOKTRINU?

U mnogim člancima u dnevnoj štampi nailazi se na isticanje sličnosti Španskog građanskog rata, koji je sa vojnog gledišta bio laboratorija za sticanje iskustava za Drugi svetski rat, sa Korejskim ratom. Dok politički dopisnici analiziraju ovu sličnost sa gledišta međunarodnih odnosa, dotle vojni dopisnici iznose da se vodi Treći svetski rat u minijaturi i da je to laboratorija u kojoj se isprobavaju nova oruđa i nove taktičke metode.

U ovom članku¹⁾ pisac izlaže u kojoj se meri jedan novi rat nalazi pod uti-

cajem prethodnog. Kao primer za to on objašnjava kakvu je ulogu odigrao Španski građanski rat u odnosu na Drugi svetski rat, kao i kakav će uticaj imati dosadašnja faza Korejskog rata na polju taktičkih i tehničkih priprema za Treći svetski rat.

Sve velike vojskovođe proučavale su ratove koji su vođeni u proteklim periodima, no nisu činile grešku da pouke iz prošlih ratova primene na isti način u ratu u koji su ušle, već su stečena znanja usavršile, dodale tome mnogo iz svojih vojnih iskustava i rasuđivanja, te su tako rešavale tajnu uspeha. Napoleon je u svim svojim pohodima osigurao iznenađenje, primenjujući izmenjenu strategiju i taktiku, no nikad se nije služio istim meto-

¹⁾ Kap. Šukru Koseoglu: Kore, Ispanya ič harbi gibi yeni bir doktrin dogunmuş mudur? *Ordü Dergisi* (Vojni glasnik) br. 160, oktobar — decembar 1951, Ankara.

dima. Moltke je, posle rata od 1866 godine objasnio generalima pruske armije modernu strategiju, što je dalo svoje rezultate u Francusko-pruskom ratu 1870—1871, u kome je francuska armija, koja se još nije bila oslobodila uticaja prošlih ratova, pretrpela potpun poraz.

Slifenov plan, koji je u Prvom svetskom ratu obezbedio prve nemačke uspehe, bio je proizvod proučavanja Rusko-japanskog rata 1904—1905. Iako, Slifenov plan nije na Zapadnom frontu uspešno primenjen od strane njegovih naslednika, Hindenburg i Ludendorf na Istočnom frontu izvojevali su pobedu nad Rusima kod Tanenberga svojom smelom odlučnošću. Može se reći da je glavna osnova ovog smelog plana bila pravilna nemačka ocena tadašnje inercije ruskog komandovanja.

Sa usavršenim oružjem iz Rusko-japanskog rata, ušlo se u Prvi svetski rat, u kome su pešadiska automatska oruđa i artiljerija imali prevlast na bojnomoj polju, usled čega je bilo rasprostranjeno mišljenje da je odbrana nadmoćnija od napada. Sve nemačke napade zaustavile su ove dve vrste oružja. Avion tada još nije zauzimao mesto među odlučujućim sredstvima. Počev od 1917 godine pojavljuje se novo oruđe — tenk. Zahvaljujući tenkovima mnoga mitraljeska gnezda su savladana, pa se ukazala nova nada za stvaranje mogućnosti pokreta armija. Tenkovske operacije 1917 i 1918 godine imale su isključivi zadatak potpomaganja pešadije. Prema tome, na završetku rata postojala su dva nova pomoćna oruđa — avion i tenk. Pošto je istoriska činjenica da su novi ratovi uvek počinjali usavršenim oruđima kojima se raspolagalo na kraju prethodnog rata, buduće armije su imale da se razvijaju u tenkovima i avijaciji.

Tenkovi i PT odbrana razvili su se do maksimuma posle Prvog svetskog rata. Nemački Generalštab, koji se bavio pitanjem upotrebe tenkova kao oruđa za vršenje proboja, nije se zadovoljio samo manevrima, nego je iskoristio priliku koja mu se ukazala u Španskom građanskom ratu da izvrši probu primene iznenađenja, brzine i vatrene nadmoćnosti u stvarnim situacijama. Ove probe su izvršene u Španiji vrlo pažljivo i sa svima detaljima. Metod upotrebe bombardera za obrušavanje, koji su bili glavno sredstvo mnogih sjajnih pobeda od 1939—1941, metodi sadejstva tenkova i avijacije, sve se to pojavilo kao rezultat ispitivanja koja su Nemci vršili u Španskom građanskom

ratu. Izvesne izmene koje su vršene na osnovu ovih ispitivanja, izvršene su u međuvremenu između Španskog građanskog i Drugog svetskog rata. Francuska armija je takođe imala tenkove, topove i sve vrste materijala, ali je ušla u Drugi svetski rat sa starom doktrinom. Nemce je do odlučnih uspeha dovela razlika u doktrini između dve armije. Francuzi su tenkove rasturili, Nemci su ih, međutim, organizovali u oklopne divizije. To su učinili na osnovu iskustava u Španiji. U Španiji se uvidelo i to da je odbrana na širokom frontu, za koju se Francuska bila potpuno vezala, izgubila svoju vrednost. U Španiji se uočila potreba organizovanja odbrane u svima pravcima i upotrebe sela i gradova kao utvrđenih gnezda. Izvršenje prodora na uzanom frontu je najznačajnija pouka koju su Nemci stekli pred kraj Španskog rata.

Španski građanski rat je pokazao da je u ratnom zanatu kako u vazduhu, tako i na zemlji, nastala revolucija. Bombarderi za obrušavanje nisu dali ciljevima kopnene armije ni da se maknu s mesta. Nemci su u Španskom ratu shvatili kakva preimućstva pruža vazdušna nadmoćnost nad bojištem, shvatili su značaj sadejstva zemlja—vazduh, ocenili vrednost svega toga i tako ušli u rat.

Poslednje oruđe Prvog svetskog rata — tenk i avion, Nemci su usavršili kako u pogledu materijala, tako i u pogledu faktičke upotrebe i stvorili potpuno novu doktrinu. Ova dva oruđa su do kraja Drugog svetskog rata sačuvala svoju nadmoćnost. U toku rata su se mnogo razvila i sredstva odbrane protiv ovih oruđa.

Krajem Drugog svetskog rata armije su raspolagale uglavnom: atomskom bombom, raketnim oruđima, lovačkim avionima na mlazni pogon i strategiskim bombarderima sa velikim radijusom. Sem ovoga, treba pomenuti i vazdušne desante koji su u toku rata primenjeni u velikom obimu, i veći broj novih ratnih sredstava koja su se pojavila u mornarici. Dosada u Koreji nisu oprobana oruđa koja mogu da izmene ratnu doktrinu, kao naprimer: atomska bomba i oruđa tipa V-2. Teška razorna oruđa, kao što je atomska bomba, koja je koncem Drugog svetskog rata bačena u Japanu, ne mogu se ustvari ni isprobati u jednom lokalnom ratu. Nesumnjivo je da će ova oruđa biti najveći aduti budućeg rata. Ona se neće upotrebljavati u kontinentalnom i u unutrašnjem ratu zemalja, već će biti više međukontinentalno ratno oruđe, čija se uloga zasad

drži u tajnosti. Pojedine strane ne vrše probu atomskih oruđa na bojnomo polju gde tajnu može da upozna i suprotna strana, već radije biraju nenaseljena ostrva po Pacifiku kao Enivetok, Nevadu i Las Vegas, a na drugoj strani, Srednju Aziju i Sibir.

Prema vestima štampe, Amerikanci nagoveštavaju da će atomsku energiju verovatno moći da upotrebe na podmornicama i avionima, a isto tako da će proizvoditi atomske projekte, kojima će se upravljati radiotalasima i hidrogensku bombu. No nema nikakvih znakova da se, u cilju postizanja kako taktičkih, tako i tehničkih iskustava, u Koreji vrše ili da će se vršiti njihove probe. U stvari, u Koreji nema ni ciljeva na kojima bi se mogla vršiti proba tih oruđa. Isto tako, u Koreji još nisu upotrebljena oruđa za proboje i opkoljavanja velikog obima. Vršeni su svega dvaput vazdušni desanti do jačine puka, a operacije oklopnih jedinica vršene su isto tako u ograničenom obimu i jačini pukovskih grupa. Bazuke su izvršile svoj zadatak bliskog pešadiskog PT oruđa. Mesto bazuka od 2,5 inča (64 mm) uvedene su bazuke od 3,5 inča (89 mm) koje su se pokazale efikasne protiv svih vrsta tenkova. Raketne sa aviona upotrebljavane su protiv tenkova. U Koreji nisu primećeni jedino višeevni kopneni bacači raketa, iako su bili upotrebljeni u Drugom svetskom ratu. Bestrzajne puške su ušle u normalno naoružanje američke pešadije.

Može se reći da su najznačajnije probe u operacijama u Koreji vršene sa vazduhoplovstvom. S obe strane vrše se sve strane probe aviona na mlazni pogon. Prve probe su pokazale da ovi avioni po svojim dosadašnjim osobinama nisu pogodni za neposrednu podršku trupa na zemlji. Takvi ratni zadaci ostaju zasada u delokrugu aviona sa klipnim motorima. Jedino se priznaje da su avioni na mlazni pogon nadmoćniji u vazdušnim borbama i da su oni gospodari vazduha.

Strategiska bombardovanja vršena su i u Koreji. Upotrebljavane su nove preciznije nišanske sprave za bombardovanje. No, zbog vazdušne nadmoćnosti UN aktivnost u bombardovanju bila je jednostrana, pa je, prema tome, jedna strana stekla više iskustva u bombardovanju, a druga u odbrani od napada iz vazduha. Kinezi i Severnokorejci su postizali velike uspehe upotrebom PA topova i radarskih zrna. Na taj način PA artiljerija je pred usavršavanjem koje se i predviđalo. Prema tome, dolazi se do zaključka da rat

u Koreji, stoga što u njemu nisu upotrebljena najefikasnija ratna oruđa kojima se raspolagalo po završetku Drugog svetskog rata, nije u pripremi Trećeg svetskog rata, odigrao ulogu koju je odigrala Španija za pripremu Drugog svetskog rata. Međutim, u Koreji, gde su kineske i severnokorejske armije bile bez dovoljno jake vazdušne zaštite i većinom bez moćne zaštite artiljerije i tenkova, često su vođene bliske borbe koje su u Drugom svetskom ratu vrlo retko vođene na evropskim frontovima. U vezi s tim uočava se da se o bajonetu ponovo govori u vojnoj štampi. Nešto zbog psihološkog uticaja, a nešto i zbog napora ratnih dopisnika da što bolje odgovore svojoj dužnosti, počelo je da se kod civila pa čak i kod vojnika postavlja pitanje da li se ne ide ponovo ka periodu prevlasti bajoneta na bojnomo polju. Ovo važno pitanje, koje treba rasvetliti tako da ne ostavlja nikakve sumnje, ima naročiti značaj za armije koje se pripremaju za budući rat.

U Koreji je na jednoj strani armija potpuno motorizovana, snabdevena svim vrstama oruđa, koja ima prevlast u vazduhu i na moru. Na drugoj strani je armija sa slabom vazdušnom podrškom, sa malo teških oruđa, a u zamenu za to sa brojnom nadmoćnošću u ljudstvu. Dok armija UN, koja je potpuno motorizovana, izvodi operacije većinom duž puteva, kineska i severnokorejska armija, čije je glavno preimućstvo u brojnoj nadmoćnosti ljudstva, preduzima većinom noćne operacije i kreće se preko planinskog zemljišta. Uspešno maskiranje otežava njihovo otkrivanje na većem udaljenju, primorava izvesne isturene jedinice snaga UN na iznenadne bliske borbe, dovodi često i do iznenadnog opkoljavanja. U takvim slučajevima često ne može da se upotrebi drugo oružje sem bajoneta. Osim toga, kineske i severnokorejske trupe, iako nemaju uvek podršku teških oruđa, često dobijaju naređenje da ne smeju da napuste posednute položaje ni po koju cenu, što obično dovodi do bliske borbe u kojoj se mora upotrebiti bajonet. Preovlađuje mišljenje da bi se ova situacija manje uočavala da se obe armije bore pod istim uslovima. Drugi razlog upotrebe bajoneta je ispresecano i pokriveno zemljište. Jedinice koje su vodile borbu bajonetom nisu nikad bile veće od čete ili bataljona. Ovo izlaganje nema nikakvog cilja da umanji značaj bajoneta, već je izneto samo radi opovrgavanja senzacionalnih prikaza ratnih dopisnika, kojima se želelo prika-

zati kao da će bajonet ponovo da bude odlučujuće oružje. Neosporno je da će se bajonet upotrebljavati i u budućim ratovima, naročito u borbama na pokrivenom zemljištu. No ova upotreba neće nikad preći obim iz Drugog svetskog rata, i glavnu reč imaće i dalje vatrena oruđa.

U operacijama u Koreji Severnokorejci i Kinezi su pridavali veliki značaj **gerilskim borbama**. Koristeći se osobenošću građanskog rata, oni su se u civilnim odelima priključivali civilnim izbeglicama, prikupljali iza linija snaga UN i vršili napade iz pozadine. Severnokorejci i Kinezi su većinom, naročito kada su vazdušni napadi UN bili efikasni, vršili noćne operacije, u kojima su ponekad učestvovala cele divizije u cilju obuhvata na krilima. Podilaženja i prebacivanja sa jednog dela fronta na drugi vršena su uvek noću. Korejski rat je ponovo pokazao da je obim noćnih borbi mnogo proširen.

Severnokorejci i Kinezi su vrlo sposobni u izvođenju skrivene koncentracije. Ponekad ih nije moguće primetiti čak ni kad vrše kopanje rovova u zoni dogleda golim okom. Drugi svetski rat je dokazao da je taktika kružne odbrane, naročito protiv gerilaca, neophodna. Ma koliko jedinica bila udaljena od fronta, ona ne sme zanemariti mere bezbednosti protiv infiltracije.

Američke divizije, koje su motorizovane i snabdevene teškim materijalom, nisu na planinskom i besputnom zemljištu u Koreji pokazale istu manevarsku sposobnost kao na evropskim ravninama. Koreja je još jednom dokazala da se u organizaciji i opremi armija ne mogu zanemariti geografski uslovi. Pokazao se ne-

dostatak konja i mazgi, koji su potpuno izbačeni iz formacije divizija koje imaju da se bore na ispresecanim i besputnim oblastima. Potvrđilo se da će konjičke jedinice u ovakvim oblastima biti sposobne da vrše pripadajuće im zadatke, ukoliko su opremljene i naoružane na način koji odgovara takvim uslovima.

Kao što je dokazano da se male armije sa vazdušnom i pomorskom nadmoćnošću i sa jakom vatrenom moći mogu suprotstaviti velikoj masi, isto tako se potvrdilo i obratno. Armije koje su odlično obučene mogu se, sa većim žrtvama u ljudstvu, suprotstaviti modernim armijama i ako su nedovoljno naoružane. Narodi koji imaju prevlast u vazduhu i na moru treba da imaju za konačno postizanje cilja nadmoćnost i u kopненоj armiji. Odnos ove tri snage treba da bude uravnotežen shodno geografskom položaju, odbranbenoj politici i ratnoj moći svake zemlje.

Ako je potrebno rezimirati gornja izlaganja, može se reći sledeće: Korejski rat, u svom današnjem obimu, nije sa vojničkog gledišta stvorio neku novu opštu ratnu doktrinu. Španski građanski rat je, međutim, bio teren za vršenje proba manjevitog rata u punom smislu te reči. I u budućem ratu frontove će formirati uglavnom narodi koji se danas bore u Koreji. Vojnici raznih veroispovesti, jezika i rasa bore se jedan pored drugog. Postignuta su znatna iskustva u pogledu rešenja teškoća koje će se pojavljivati u zajedničkoj komandi. Na taj način u Koreji je udaren temelj buduće armije Ujedinjenih Nacija.

V. M.

Lidel Hart: TENKOVSKI RAT I NJEGOVA BUDUĆNOST

U članku pod gornjim naslovom¹⁾, poznati britanski vojni pisac Lidel Hart izlaže svoje mišljenje o tenkovima i o njihovom mestu u budućem ratu. Za najveći broj ljudi, a naročito za vojnike, kaže pisac, brz početni uspeh invazije Južne Koreje pretstavljao je iznenađenje zato što je ovaj uspeh postignut u prvom redu poražavajućim dejstvom svega četiri tenkovaška bataljona sa oko 200 ruskih tenkova sa korejskom posadom. Južna Koreja

imala je gotovo isto onoliko vojnika koliko i sam napadač, ali njene borbene snage nisu uspele da zaustave ovaj mali broj protivničkih tenkova. Američke trupe koje su došle u pomoć braniocu smatrale su da je opasnost od ove šačice tenkova strašnija no što se prema dotadašnjem iskustvu očekivalo.

Utisak dejstva severnokorejskih tenkova bio je toliki, da se pri procenivanju njihovog broja mnogo preterivalo. Dopsnici sa fronta izveštavali su o upotrebi tenkova od 60 tona i na taj način stvorili utisak da je Sovjetski Savez svoje satelite snabdeo tenkovima tipa »J. S. III«, tim poslednjim od poznatih modela teškog

¹⁾ Der Panzerkrieg und seine Zukunft, von Capitain Liddell Hart, Wehrwissenschaftliche Rundschau, Darmstat, Maj 1952.

tenka »Josip Staljin«. Ustvari izgleda da je taj prvi nalet bio izvršen tenkovima »T-34« od 30 tona, koji su se na bojištu pojavili još 1941 godine. Ovaj tip tenka još uvek je bio dovoljan za savlađivanje odbrane protivtenkovskih oruđa, na koju je pri svom nadiranjju nailazio.

Tako je invazija Koreje, kaže pisac, otpočela onim istim trijumfalnim tenkovskim probom kao i invazija Poljske pri izbijanju Drugog svetskog rata.

Opasnost od ponavljanja katastrofe koja ne bi mogla da se popravi, biće i ubuduće veća no što bi to moralo da bude, doklegod vojnici Zapada budu potcenjivali ofanzivnu snagu tenkova i propuštali da razviju svoje odbranbene mogućnosti.

Neposredno pre napada na Koreju mnogi renomirani vojnici govorili su isto kao i francuske i britanske vojskovođe pre 11 godina. Samo nekoliko nedelja pre no što se ova nova bura sručila na njihove glave, američki ministar Pejs izjavio je: »Vrlo je lako moguće da će tenkovski rat, kakvog smo ga poznavali, uskoro da zastari«. Može se pretpostaviti da je on pritom izražavao pre mišljenje svojih stručnih savetodavaca no svoje lično. Ružičaste snove generala, zaljubljenih u pešadiju, pothranjivali su i naučnici. Suvviše se verovalo u novo oružje, koje još nije bilo ni isprobano ni izrađeno.

Usto je došla i sklonost verovanja (koju su podržavali propagandisti vazduhoplovstva) da se avionima može zaustaviti svaka kopnena ofanziva. Ta zabluda bila je još opasnija od »Mažino linije«, čiji se nedostatak sastojao u tome što nije bila dovršena pa se stoga mogla i lako obići. Korejsko razočarenje, izazvano činjenicom da ne postoji odlučujuća odbranbena moć vazduhoplovstva, nije trebalo da nas navede na preziranje njegovog dejstva pri pomaganju operacija na zemlji. Ono je trebalo samo da nas pouči da bolje shvatimo pravi odnos između ovoga i drugih odbranbenih sredstava. Mi smo već isuviše propatili zbog sklonosti da se preterano pouzdamo u jedno jedino sredstvo, a usto smo bili i skloni da iz jedne krajnosti prelazimo u drugu.

Po mišljenju pisca, kad god se jedna odbrana pokaže bezuspešnom, ljudi su smešno skloni da krivicu bace na tu »odbranu«, ponavljajući staru frazu da je »napad najbolja odbrana«. Oni pritom ne vode računa o činjenici da su neagresivne države po svojoj prirodi sprečene da upotrebe ovaj recept. Ustvari trebalo bi ispitati da li je odbrana bila pripremljena sa

razumnim predviđanjem u odnosu na napad i da li je bila pravilno izvođena.

Nikad nije bilo hroničnije kratkovidosti od one koja je pomutila poglede vojnika baš kad se radilo o tenkovima. Danas je već stara priča da ljudi na vodećim položajima nisu poznavali mogućnosti ovakve jedne ratne mašine dogod im to u Prvom svetskom ratu nije bilo natureneno. Otada su ti stručni »prvosveštenici« stalno ponavljali: »Tenkovi su preživeli«, a posledica toga bila je da su ih ti isti tenkovi budili iznenada iz sna, kada su se javljali iz groba u koji su bili oterani.

Pisac navodi nekoliko takvih primera. Godine 1919 slušao je predavanje o »Mogućnostima budućeg rata«, koje je bilo prvo te vrste od svršetka rata. Čuveni vojnik, koji je ovo predavanje održao, brzo je presekao pitanje o tenkovskom ratu rečima: »Tenk je bio groteska. Prilike koje su ga izbacile na površinu bile su izuzetne i jedva će se ikad u budućnosti moći ponoviti.«

Odobravajući tu njegovu smrtnu presudu tenkovima, najveći broj prisutnih generala je pljeskao. Samo jedna grupica, većinom mladih ljudi, gledala je na tu stvar drukčije, predviđajući jasno šta sve jedan novi, a brži tip tenka može da učini.

Godine 1925, pisac je u svojoj knjižici »Pariz ili budućnost rata« izložio sliku budućeg mehanizovanog ratovanja na kopnu i u vazduhu. Na to mu je, ubrzo zatim, feldmaršal Heg u jednom svom javnom govoru ovako odgovorio: »Danas neki zanesenjaci govore o verovatnoći da će nam konji polipisati i proriču da će ih u budućem ratu zameniti tenkovi, avioni i automobili... Avioni i tenkovi predstavljaju samo dopunu za čoveka i konja.«

Pri svakom susretu sa piscem, Heg je izjavljivao da će tenkove u najkraćem vremenu zbrisati pronalazak odbranbenih oruđa. Na konferenciji za štampu, prilikom ukidanja Tenkovske opitne grupe, zvanični govornik je rekao: »Konjica je neophodna, a tenkovi više ne predstavljaju nikakvu pretnju«.

Godine 1934, tadašnji ministar rata Daf Kuper nagovestio je da će kroz nekoliko godina tenkovi s najjačim oklopom biti osetljiviji kao kakve stare drvene kočije. Te jeseni Britanski generalštab napustio je ideju o stvaranju jedne oklopne divizije. Već iduće godine Hitlerova Nemačka odlučila je da obrazuje tri nove oklopne divizije.

Pisac kaže da je godinu-dve dana pred rat većina francuskih i britanskih vojskovođa bila protiv tenkova. Oni su uspjeli na ovom pitanju da slome čak i Čerčila, koji se u Prvom svetskom ratu onako žestoko borio za tenkove, a koji nije shvatio tempo novog tenkovskog rata. Kada ga je francuski ministar-pretседnik telefonom izvestio o Guderijanovom proboju kod Sedana, Čerčil mu je, umirujući ga, odgovorio: »Celokupno naše iskustvo dokazuje nam da će se i ova ofanziva uskoro završiti«.

Neodoljiv nalet ovih oklopnih snaga brzo je uverio britanske vođe u praktičnu vrednost teorije koja je bila razvijena baš u njihovoj zemlji, ali su je oni kasnije zanemarili. S velikim zakašnjenjem otpočeli su Britanci da formiraju oklopne divizije nemačkog tipa. U američkoj Vrhovnoj komandi stvari su se slično razvijale.

I sada se, kad god tenkovi pretrpe neki privremeni neuspeh, još uvek ponavlja vika o opadanju njihovog značaja. Ova je vika bila naročito jaka posle pohoda na Siciliju i Južnu Italiju, gde je planinsko zemljište smanjivalo pokretljivost tenkova. To isto se ponovilo i pri invaziji Francuske 1944 godine. Tada je Čerčil izjavio: »Imamo suviše tenkova, a njihovo vreme je prošlo.«

General Vud, koji je komandovao 4 tenkovskom divizijom na vrhu Patonovog koplja, žalio se jednom prilikom piscu: »Naši ljudi nisu imali ni pojma o daleko-sežnim mogućnostima tenkova.«

Pisac kaže da bi njegove priče o kratkovidosti ljudi na visokim položajima, kao i o Koreji, trebalo da posluže kao opomena. Bilo bi ludo ako bi se zaključilo da je vreme tenkova prošlo. Usto treba primetiti da severnokorejski tenkovi nisu ni upotrebljavani u strategiskom stilu za dubok prodor samostalnih oklopnih snaga. Severnokorejci su upotrebljavali taktički postupak koji su sovjetska i druge armije primenjivale u kasnijim periodima poslednjeg rata — ograničeno nadiranje manjih grupa u tesnoj saradnji s pešadijom — Severnokorejci nisu raspolagali mehanizovanim trupama za popunjavanje svojih oklopnih jedinica, a to ih je i primoravalo da se služe ograničenijim metodama.

Bilo bi nerazumno pretpostaviti da bi se invazija Zapada mogla izvršiti na onako ograničen taktički način kao u Koreji. Sovjetska armija ima danas veliki broj mehanizovanih i oklopnih divizija — oko

60. To joj dozvoljava da operiše nezavisno od svoje glavne mase vojske. Treba svima da bude jasno da je ona jednu takvu grupu za strategiske ciljeve već izgradila.

Oklopne snage koje su 1940 godine smatrane kao novina, danas su sasvim redovna pojava. Posleratne vojske zapadnih sila prosto produžuju da idu tim istim putem. Te snage treba preinačiti, ako želimo da izbegnemo da ih vazduhoplovstvo paralizuje, pošto se ne može očekivati da će se opet kao 1944—45 godine kretati pod širokom zaštitom iz vazduha, ka neprijatelju kome ta zaštita potpuno nedostaje. Pri operacijama protiv neprijatelja koji vrši proboj one moraju računati s veoma ozbiljnim dejstvom sovjetskog vazduhoplovstva.

Pošto protiv zapadnih sila stoje mnogo nadmoćnije armije, njihov izgled na uspešan otpor zahteva u potpunosti da i strategiski i taktički budu toliko pokretljive da napadača mogu izmanevrovati. Ne samo da male oklopne jedinice moraju da budu veoma pokretljive na bojištu da bi s jednog vatrenog položaja mogle stizati na drugi, već to moraju da budu i same divizije, da bi izvršile dubok i brz protivudar u cilju blokiranja napadača. Svako vozilo u sastavu oklopne divizije moralo bi da bude sposobno za kretanje van puteva i da ima oklop za zaštitu od pešadskih zrna i parčadi granata.

Savremena oklopna divizija još uvek nije ni izdaleka dovoljno sposobna za manevrovanje. Njen dugi rep, koji u mnogome zavisi od broja i kvaliteta puteva, čini je krutom kao držalje od koplja. Nju bi stoga trebalo pretvoriti u jednu mehanizovanu zmiju. Pored toga, i rep oklopne divizije mora se skratiti. Najstrašnije dejstvo jednog oklopnog naleta nastaje pri iznenadnoj koncentraciji velikog broja tenkova na jednu slabu tačku. Ali, sa današnjomglomaznom organizacijom teško je koncentrisati oklopne delove raznih divizija na jedan uzani otesek. Da bi oklopna divizija postala spretnija, njen neboraćki deo mora se bezuslovno smanjiti, a time bi se istovremeno povećao i sam broj oklopnih delova.

Taktička zamisao, kojom je bilo nadahnuto stvaranje oklopnih jedinica bila je: vođenje borbe iz tenka — čime bi on postao pokretljiv i dobio udarnu snagu — što je u svoje vreme bio slučaj i sa konjicom, dok je bila odlučujući rod vojske u bici. Pridavanju pešadije pribegava se u slučaju taktičke nužde da bi se iščačka-

le neprijateljske trupe, ukopane pozadi prepreka, kao i za izvršenje raznih odbranbenih zadataka. Organizacija je iz osnovna pogrešna, ako odnos pešadije, koja radi učestvovanja u borbi silazi sa svojih vozila, prevazilazi, ili samo dostiže, broj ljudstva koje se bori kao tenkovska posada ili posada samohodnih topova. Ako oklopna divizija treba da stekne ugled i da postigne svoj cilj, onda u njoj treba da prevladaju »oklopljeni borci«.

Ta pešadija koja se prevozi treba da bude sposobna za kretanje van puteva kao i tenkovi. Ovo pak iziskuje lako oklopljena vozila sa gusenicama. U protivnom, ona ne bi mogla da bude na dovoljnom otstojanju od tenkova niti da uklanja branjene prepreke koje tenkovima sprečavaju put. Ratno iskustvo je pokazalo da je tih grupa potrebno utoliko manje, ukoliko one mogu brže da stupe u borbu. Jedna četa oklopne pešadije — koja napada čim se za to ukaže potreba — mogla bi da slomi otpor koji docnije ni ceo bataljon motorizovane pešadije ne bi mogao da savlada, pošto bi se dotična prepreka u međuvremenu ojačala. Vreme je dakle, odlučujući činilac u ratu.

Današnja oklopna divizija, kaže pisac, ima 5 pešadiskih bataljona i 4 oklopna puka iste jačine. Četiri čete oklopne pešadije — po jedna na svaki puk — činile bi bolju ravnotežu. Ako se ukaže potreba za većom pomoći u pešadiji, za to bi se mogla upotrebiti i motorizovana divizija.

Ako se želi da se postigne dovoljna pokretljivost, zahtevi divizije u pogledu snabdevanja morali bi da se smanje. Oklopne snage moraju biti lako pokretljive i bez opterećenja. One moraju biti sposobne da nekoliko dana, pa čak i nedelja, operišu bez dotura, umesto da zavise od svojih komunikacijskih pravaca.

U povećanju težine oklopa i kalibra topova već je dostignuta granica preko koje bi se morala žrtvovati pokretljivost tenkova. Već danas, teži tipovi tenkova prilično ometaju brzinu strategiskog i taktičkog manevra.

U jednoj tenkovskoj bici veoma je važna vatrena nadmoćnost, koja se u poslednjem ratu često pokazala kao odlučujuća. Britanski i američki vojnici gorko su se žalili na svoju inferiornost u ovom pogledu, a naročito u odnosu na nemačke tenkove tipa »Tigar«. Pa i najiskusniji nemački tenkovski generali, koji su dotle težili da u svoje tenkove ugrade sve teže topove, došli su do zaključka da je po-

okretljivost ipak važnija, i to radi omogućavanja brzog menjanja vatrene položaja i bližeg prilazanja protivniku, a sve u cilju postizanja što uspešnijeg vatrene dejstva.

Treba očekivati da će se pri izradi tenkova odustati od preterano velike težine. Budući tenkovi biće snabdeveni aparatima za sigurno kretanje noću, a verovatno i radarom. Pored toga, osposobiće se i za sigurno kretanje po radioaktivnom zagađenom terenu. Ako se ovi zahtevi budu spojili s težnjom za težim topom i potpunijim oklopom, onda će tenk morati da se pretvori u glomazno čudovište.

Plan mora da se uprosti; treba graditi mehanizovane Davide, a ne Golijate! Jedan način da se to postigne bio bi montiranje glavnog oruđa na tenku spolja, tako da se nišani, puni i ispaljuje mehanički. Tada bi telo tenka moglo da bude jedna mala kabina sa nišanskim spravama i posadom od svega tri vojnika. Mnogo bi se dobilo pronalaskom lakšeg oblika probojnog oruđa, možda bacača raketa ili bestrzajnog topa. Na težini bismo mnogo uštedeli pronalaskom neke nove pogonske snage, naprimer vodonika kao za podmornicu koju je dr Valter pri kraju rata konstruisao u Nemačkoj.

Treba učiniti nove napore u cilju pronalazanja jednog lakšeg i jeftinijeg tipa tenka, koji bi morao da bude sposoban za kretanje i van puteva, što opet iziskuje dugačku šasiiju, ali ne obavezno i veliki obim ili težinu. Moglo bi se mnogo reći o vezi između jednog roja veoma pokretljivih i lakih tenkova, sa čvrstim jezgrom teških tenkova.

Svoja razmatranja pisac završava zaključkom da nije lako postići kompromis između broja i jačine pojedinih tenkova, ali je istorija pokazala da je kombinacija uvek bolja od oslanjanja samo na jedan činilac. Pored taktičkog problema mora se uzeti u obzir i ekonomski, pošto je malo verovatno da će zainteresovane države nabavljati bar donekle odgovarajući broj tih veoma skupih tenkova od 50 do 70 тона.

Drugi novi put pretstavlja pronalazak tenka za prethodnicu, kojim se upravlja iz daljine. S takvim tenkovima — bez ljudske posade — moglo bi se izbeći zastrašujuće moralno dejstvo koje nastaje zbog prevelikih gubitaka pri primenjivanju taktike zasićenosti, pri kojoj se protivnik u napadu preplavljuje snagom koju on ne može da savlada. Velika korist mogla bi se postići i pronalaskom jednog

nespecijaliziranog amfibiskog tenka, koji bi, bez gubljenja svoje opšte taktičke vrednosti, mogao prelaziti reke. Ovaj problem iziskuje nove napore i istraživanja.

Pri planiranju kako tenkova tako i njihove organizacije, završava pisac, po-

stoje još mnoge druge mogućnosti pomoću kojih bi se moć tenkovskih snaga mogla ne samo održati već i proširiti, čime bi se u ratovodstvu izazvala čitava revolucija.

Lj. I.

Potpukovnik T. E. Džons: MOGUĆNOSTI I KORISTI OD NOĆNOG OSVETLJAVANJA BOJNOG POLJA

Značaj noćnih borbi u vezi sa razvojem tehnike naoružanja postaje sve veći. Prošli su dani kada su za noćne akcije planirana samo manja dejstva i sa manjim snagama. U savremenom ratu operacije se izvode skroz, neprekidno, i danju i noću, sve dok se ne dostignu postavljeni ciljevi. I prošli rat je pokazao da su mnogi krupni rezultati postizani baš noću i sa znatno manje gubitaka no što bi to bilo danju. U ovom smislu američki potpukovnik Džons u svom članku¹⁾ ističe da i najbolje naoružanje, ako se ne može uspešno upotrebiti i noću, gubi od svoje efikasnosti. Zato on traži da se usavrše sredstva i metodi noćnog osvetljavanja bojnog polja, jer se za tim oseća potreba i danas u Koreji. Poznato je koliko noć smanjuje efikasnost vatre, otežava vođenje trupa i izlaže trupe panici. Sve se to otklanja osvetljavanjem bojnog polja (vidi sliku). A za to se ima mogućnosti. Čak i brze improvizacije u prošlom ratu dale su sjajne rezultate. Ovde pisac navodi slučaj Montgomerijejevog protivnapada u Severnoj Africi kod El Alamejna koji je otpočet 23 oktobra 1942 godine u 22.00 časa na frontu od 20 milja (32 km) u kome je uzelo učešća preko 100.000 ljudi. Sličnih napada bilo je i na Istočnom frontu, od kojih je dovoljno pomenuti samo napad za osvajanje Berlina.

Od sredstava za osvetljavanje bojnog polja najbolje su se pokazali PA reflektori prečnika 60 inča (oko 150 sm), čija svetlosna jačina ima preko 800 miliona sveća, a mogu se korisno upotrebiti i znatno slabiji reflektori, kalibra 120 sm, pa čak i manji. Samo osvetljavanje može da bude neposredno ili posredno, a ovo poslednje može se ostvariti još i putem difuzije ili putem odbijanja svetlosnih zraka.

Neposredno osvetljavanje je najjače (vidi gornji deo slike); predteren je neposredno u svetlosnom snopu koji se pokreće po meri napredovanja trupa.

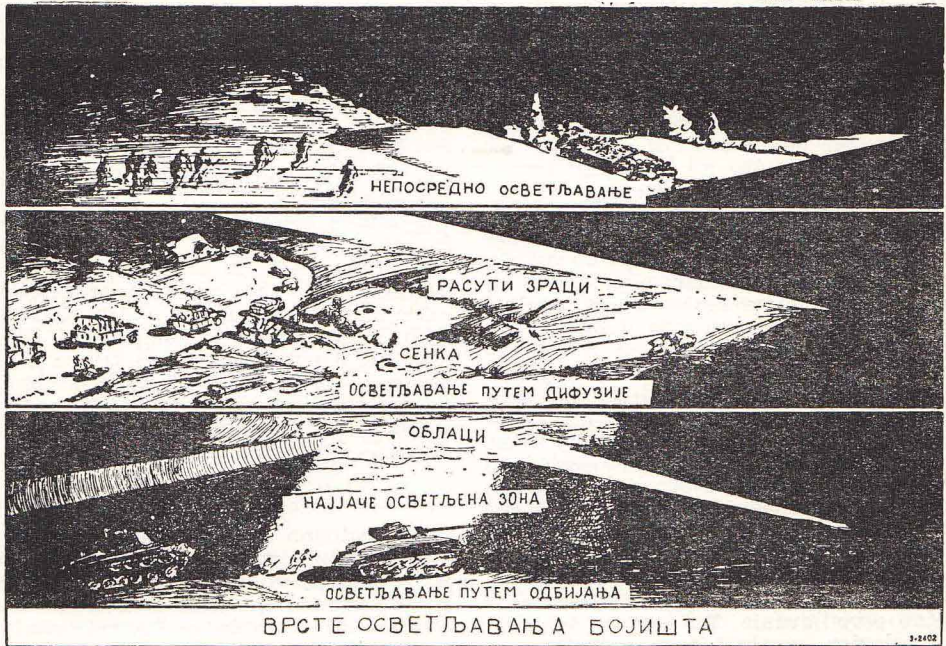
Osvetljavanje putem difuzije svetlosti dobija se kada se reflektori postave u zaklone, pa se osvetljavanje vrši puštanjem svetlosnih snopova preko grebena maske. Pri ovom načinu osvetljavanja preporučljivo je da svetlosni snopovi budu pod što je moguće manjim elevacionim uglom, jer će utoliko predteren biti jače osvetljen (vidi srednji deo slike).

Osvetljavanje putem odbijanja svetlosnih zraka postiže se na taj način što se svetlosni snopovi uprave u niske oblake od kojih se svetlost odbija i osvetljava željeni teren, slično jakoj mesečevoj svetlosti (vidi donji deo slike).

Radi bolje ilustracije mogućnosti i koristi od osvetljavanja bojnog polja pisac navodi sledeća tri zamišljena primera:

a) **Za neposredno osvetljavanje:** 20 sd bila je postavljena za odbranu plovne reke. Zemljište je bilo na obema obalama uglavnom ravničasto sem izvesnih brežuljaka koji su se protezali paralelno reci, zahvatajući po dubini na strani branioca oko 8 km. Izviđanjem iz vazduha uočene su neprijateljeve pripreme za prelaz reke prema oteku 58 sp. Iste noći, u 4.00 časa, neprijatelj je otvorio jaku artiljerijsku i minobacačku vatru na otek 58 sp. Artiljerija za neposrednu podršku 58 sp odmah je, takođe, otvorila vatru pri čijoj su se eksploziji zrna videli neprijateljski jurišni čamci kako polaze u napad. U tom trenutku dat je signal za osvetljavanje i posle nekoliko sekundi ceo rečni otek mogao se osmatrati skoro kao na danu. Branilac je sasredio ubitačnu vatru na čamce na vodi kao i na trupe na suprotnoj obali. Napad je bio odbijen uz strahovite gubitke napadača. Najveća zasluga pripala je reflektorskom vodu od 6 reflektora koji je bio tako vešto postav-

¹⁾ Candle Power on the Battlefield by Lieutenant Colonel Thornton E. Jones, *Military Review*, juli 1952.

Slika br. 1

ljen da je bio u mogućnosti da trenutno osvetli ceo ugroženi osek reke.

b) **Primer za osvetljavanje putem difuzije svetlosti:** 6 sd imala je zadatak da izvodi manevarsku odbranu protivu jako nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Bilo je potrebno da se izdrži u borbi 4 dana dok se 12 korpus ne organizuje za odbranu u pozadini. Divizija je, kaže pisac, sjajno izvršila ovaj zadatak opet blagodareći u prvom redu jednom vodu reflektora. Iz izveštaja o korisnom sadejstvu ovih reflektora pisac navodi sledeće podatke:

1. — Svaki reflektor, postavljen pozadi fronta na 6—9 km, mogao je da osvetljava predteran od 1 km po frontu.

2. — Svaki pokret neprijateljskih trupa branilac je mogao sigurno da osmotri, dok je to napadaču bilo teže, pošto mu je izvor svetlosti udarao u oči.

3. — Svi pokreti, kao i dotur municije, bili su braniocu jako olakšani.

4. — Lakoća i sigurnost blagovremenog otkrivanja svakog neprijateljskog pokreta uticala je veoma povoljno na moral trupa koje su noću držale položaje.

5. — Osvetljavanje je često bilo od dragocene pomoći pri podizanju prepreka, polaganju mina, kao i pri postavljanju oruđa na vatrene položaje.

6. — Napori neprijateljske artiljerije da neutrališe braničeve reflektore redovno su ostajali bez vidnih rezultata, jer su reflektori obavezno bili defilovani i maskirani i na većem otstojanju, te je njihovo tačno reperisanje bilo jako otežano. Sem toga, oni su češće menjali svoje položaje i uvek osvetljavali putem difuzije svetlosnih zrakova.

7. — Neprijateljska avijacija takođe je imala slabe rezultate, pre svega, zbog isprekidanog osvetljavanja koje je zbunjivalo neprijateljske pilote. Sem toga, sopstvena služba VOOV, dejstvo noćnih lovaca, kao i PAO trupa funkcionisali su dobro.

c) **Primer za osvetljavanje putem odbijanja svetlosnih zrakova:** 1 armija otpočela je napad sa ciljem da prodre u neprijateljsku dubinu i ovlada važnim saobraćajnim čvorom. Njen 15 korpus, koji se nalazio na pravcu glavnog udara, uspeo je da probije neprijateljski položaj.

Neprijatelj je hteo da iskoristi noć za svoje povlačenje. Međutim, komandant 15 korpusa produžio je svoj napad i noću sa dve divizije u prvom ešelonu, pošto je svakoj diviziji pridao po jedan vod reflektora. Vreme je bilo veoma pogodno za osvetljavanje putem odbijanja svetlosnih zrakova, jer su oblaci bili na visini od 1.500 stopa (oko 500 m). Istaknuti osmatrači svake divizije bili su u neprekidnoj vezi sa svojim vodom reflektora kojima su dirigovali prema potrebi izvršenja zadatka. Za vreme napada trupe su otkrile interesantnu pojavu: idući napred, one su uočile da im duge senke, upravljene ka neprijatelju, služe kao vrlo dobra maska (vidi donji deo slike). Iako se ručno vatreno oružje nije moglo precizno upotrebljavati, orijentacija na bojištu, brzi pokret i sigurno vođenje jedinica bili su omogućeni. Smatra se da je napadač imao za 50% veću vidljivost od branioca kome je svetlost udarala u oči. Osvetljavanje bojnog polja omogućilo je divizijama brzo i sigurno nadiranje koje je dovelo do potpunog rastrojstva neprijatelja.

Na kraju, pisac upozorava i na izvesna ograničenja pri upotrebi reflektora za noćno osvetljavanje. Tu spadaju jake kiše, vejavice, magle i jako veštačko zadržavanje. Međutim, treba imati u vidu da umerena kiša ne pretstavlja osobitu teškoću, jer je reflektorski snopovi probijaju.

Pored osvetljavanja putem reflektora, pisac napominje da su u prošlom ratu u ovom cilju dosta upotrebljavana i svetleća zrna kalibra od 60—150 mm. Jačina osvetljavanja svakog zrna zavisila je od količine i intenziteta svetleće materije. U svakom slučaju, trajanje svetlosti je bilo jako ograničeno i, ako se radilo o zahtevu za dužim osvetljavanjem, bile su po-

trebne ogromne količine svetleće municije. Naprimer, da bi se postiglo osvetljavanje za potrebe samo artiljerije za korekturu njene vatre, potrebno je na svaki minut i kilometar fronta izbaciti najmanje po 2 svetleća zrna iz haubice 155 mm. Da se postigne tačno osvetljavanje na celom frontu jedne divizije dugom 10 km i za vreme od 8 časova, bilo bi potrebno 9.600 takvih zrna.

Svetleće bombe, puštene iz aviona, nešto su efikasnije, ali ni one ne zadovoljavaju. Pisac ističe da sa zemlje dirigovana svetleća zrna daju nove perspektive za rešenje problema noćne vidljivosti. Isto tako, možda će ovaj problem biti u budućnosti u potpunosti rešen putem ultracrvenih — nevidljivih zrakova, ali dotle, on apeluje da se komandanti i štabovi vežbaju u iskorišćenju već postojećih sredstava — PA reflektora.

*

Mi potpuno delimo mišljenje ovog pisca i naročito ističemo zastarelo shvatanje po pitanju pravilne upotrebe PA reflektora u savremenom ratu, a koje se često odražava u tome da se PA reflektori ne smeju upotrebljavati na frontu, već samo u pozadini, jer otkrivaju raspored trupa, itd. Gornji primeri jasno pokazuju od kolike koristi mogu biti pravilno upotrebljeni reflektori pri odbrani reke, u manevarskoj odbrani, u napadu, kao i to da je 6 reflektora na diviziju dovoljno za izvršenje svakog noćnog zadatka. S obzirom na sve veći razvoj tehnike za noćna protivionska gađanja bez reflektora izlazi da će u mnogim situacijama PA reflektori biti od veće opšte koristi na frontu nego u pozadini.

M. P.

202 Major Edi Bauer: POMORSKO VAZDUHOPLOVSTVO — GLAVNI ADUT AMERIČKE STRATEGIJE

Članak majora Bauera u časopisu »Interavia«¹⁾ donosi jedno razmatranje o pomorskom vazduhoplovstvu sa nosača aviona, sa dužim izlaganjem o izgradnji nosača aviona, njihovoj upotrebi i perspektivi. U početku članka pisac iznosi izvesna neslaganja između rukovodećih faktora kopnenog i pomorskog vazduhoplovstva u po-

gledu prioriteta programa izgradnje projekтовanih nosača aviona s jedne, i bombardera »B-36« s druge strane. U periodu 1949—1952 taj prioritet je sa uspehom zadržavalo kopнено vazduhoplovstvo.

Tek pre nekoliko meseci počelo je poznato brodogradilište u Njuport Njuzu da gradi nosač aviona od 59.900 tona, jedan od najvećih nosača aviona na svetu. Program izgradnje nosača aviona ove klase ne zaustavlja se samo na ovom jedinom brodu, nego predviđa da se do 1961 go-

¹⁾ Der Luftarm der Flotte, eine Trumpfkarte der amerikanischen Strategie, von Major im Gst. Eddy Bauer, *Interavia*, sveska 5, 1952.

dine izgradi još 9 ovakvih brodova, od kojih bi 3 poslednja bila na atomski pogon. Do danas još niko od pretstavnika kopnenog vazduhoplovstva nije uložio protest zbog ovog programa.

Zasada su poznate samo izvesne pojedinosti ovog nosača aviona koji će nositi ime »Džems Forestal«, kao: dužina 317 m, širina 76,8 m, pogonske mašine jačine od 260.000 KS i maksimalna brzina 33 čvora (63 km) na čas, dakle više od najbržeg preookeanskog putničkog parobroda.

Spoljašnji oblik novog nosača aviona potseća na engleski nosač aviona »Fjurios« i na poslednje tipove nosača aviona japanske mornarice iz Drugog svetskog rata, čiji je krov bio potpuno slobodan, tj. bez uobičajenih »ostrva« sa strane (komandni most, dimnjak i artiljerisko naoružanje). Sve je iščezlo ispod krova broda tako da po celoj svojoj dužini i širini brod može da prima avione bez opasnosti da će se sudariti sa nekim od njegovih »ostrva« na krovu.

Ovakav krov nosača aviona imaće tri piste: jednu srednju, po celoj dužini (317 m), za poletanje i sletanje bombardera, i dve sa strane, za lovačke avione. Krov treba da izdrži dejstvo pogodaka srednjih bombi i sletanje i manevar bombardera težine oko 60 tona, kao što je bombarder »B-29«.

Za olakšanje poletanja postojaće startni raketni uređaji i katapulte. Zasada se ne zna tačno koliko će ovaj nosač moći da primi aviona, dok se zna da nosači klase »Midvej« (45.000 tona) mogu poneti oko 150 jednomotornih ili 82 dvomotorna aviona. Ovde se ne bi mogla upotrebiti prosta računica da na svakih 300 tona brodskog prostora dolazi po jedan avion, pošto se ovo odnosi na avione težine 5—8 tona, dok su moderni avioni na mlazni pogon znatno teži (naprimer, avion Lokid P2 V-5 »Neptun« čija težina iznosi 25—35 tona).

Pisac članka dalje podvlači značaj koji američki admiralet pridaje nosačima aviona. Na 23 borbene jedinice, koje čine jezgro američke flote (4 bojna broda klase »Ajova« od 45.000 tona i 19 teških i lakih krstarica) i koje su podeljene po eskadrama na Pacifiku, Atlantiku i Sredozemlju, dolazi 29 nosača aviona.

Ovo su modernizovani nosači aviona iz Drugog svetskog rata sem jednog, klase »Oriskani« koji je spušten u more 13 oktobra 1945 godine, posle kapitulacije Japana. Tada se još nije znalo šta će se raditi sa ovim džinovskim brodom dužine

271 m. Posle kratkog kolebanja, odlučeno je da se svi nosači aviona ove klase kao i oni ranije, modernizuju, odnosno opreme poslednjim tehničkim novinama u vezi sa ratnim iskustvima. Ovi nosači aviona znatno se razlikuju od ranijih. Dok je kod ranijih tipova PA naoružanje, koje se sastojalo od 8 PA topova 127 mm, bilo smešteno na krovu (po 2 topa u kupoli), dotle su sva PA oruđa modernizovanih nosača aviona smeštena sa strane i pozadi, nešto niže od krova.

Preduzete mere za modernizovanje čitavog niza nosača aviona različitih klasa ukazuju na to da kada bude gotov »Džems Forestal« neće biti jedini opremljen poslednjim tehničkim novinama, nego će pored njega biti još znatan broj takvih nosača, istina manjih, klase »Midvej« i »Eseks«. Pored ovih najvećih nosača aviona računa se još na 83 nosača manje nosivosti — izrađenih posle 1941 godine. Ukupno se ceni da će SAD imati oko 102 nosača aviona razne tonaže, sa približno 6.000 aviona.

Postavlja se pitanje, kakvu bi ulogu mogla odigrati ovakva ogromna pomorska i vazдушna armada u slučaju jednog trećeg svetskog rata? Već u Drugom svetskom ratu saveznički nosači aviona bili su odlučujući faktor u borbi protiv podmornica admirala Denica. U vremenu od 15 juna 1943 do 8 maja 1945 godine uništeno je od strane aviona sa nosača 60 podmornica. Jedan jedini nosač aviona od 7.800 tona uništio je sa svoja 32 aviona 9 podmornica.

U američkom ministarstvu rata ova iskustva se nisu zaboravila. Imajući u vidu ruske pretnje sa 250 do 300 podmornica, prišlo se izgradnji i modernizovanju nosača aviona (podmornice koje Rusi grade u serijama su nemačkog tipa »XXI«).

Za dejstvo protiv podmornica nosači nose specijalne avione sa velikim radijusom dejstva, opremljene najmodernijim radarskim uređajima za pronalaženje podmornica i pri dubinskim vožnjama, dejstvujući na njih u velikim dubinama pomoću »sonor« bombi. Glavni pretstavnik ovih aviona za dejstvo protiv podmornica je »Gruman AF2S« sa klipnim motorom, brzinom oko 563 km/čas i težinom 11,5 tona.

Uloga i zadaci nosača aviona proizlaze iz mogućnosti dejstva i akcija verovatnog protivnika. Opšte je poznata stvar, kaže pisac, da će se ruske akcije usmeriti više na kopno i da ruska flota nije u stanju da se suprotstavi floti SAD i En-

gleske na većini svetskih mora. Zbog toga se nameće potreba za posedovanjem vrlo pokretnih snaga avijacije za dejstvo na kopnu. O dejstvu pomorskog vazduhoplovstva na kopnu stečena su dragocena iskustva u Koreji, naročito u pogledu sadejstva sa pomorskom pešadijom.

Tačno je da su nosači aviona vrlo uočljivi i primamljivi ciljevi za neprijateljsku avijaciju i brodsku i obalsku artiljeriju, ali i samo naoružanje nosača govori o tome da se o toj činjenici vodi računa. Stariji tipovi nosača imaju 12 PA topova 127 mm, 72 automatska topa od 40 mm i 52 laka PA oruđa od 20 mm. Novi tipovi nosača aviona imaju 14 PA topova 127 mm, 40 PA topova 76,2 mm i 50 PA oruđa 20—40 mm. Ova PA odbrana pojačava se prema potrebi baraznom vatrom sa ostalih pomorskih jedinica, krstarica i razarača.

Za avione sa nosača pretpostavljaju se, na osnovu njihovih taktičko-tehničkih osobina, 3 sledeće mogućnosti upotrebe:

1. — strategisko bombardovanje duboke pozadine na koju bi se teško moglo dejstvovati poletanjem sa zemaljskih aerodroma. Jedan takav zadatak bio bi na primer, dejstvo teških bombardera iz Persiskog Zaliva na ciljeve u Turkestanu i Srednjem Sibiru;

2. — lovačka zaštita aviona za strategisko bombardovanje koje bi se preduzelo sa kopnenih aerodroma na Srednjem Istoku;

3. — sadejstvo sa zemaljskim jedinicama, naprimer između Severnog i Sredozemnog Mora. Za ovo je dovoljan domet svih američkih lovaca pošto otstojanje od Helgolanda do Sredozemnog Mora iznosi oko 1.000 km. Čak i kad bi Rusi doprli i do same Rajne, lovci-bombarderi sa nosača aviona sa Sredozemnog Mora mogli bi da tuku ne samo njihove prednje delove, nego i njihovu pozadinu i dotur.

Ovi zadaci pretpostavljaju za avione sa nosača dva uslova:

mogućnost prenošenja dovoljne količine bombi i,

dovoljni akcioni radijus.

Lovački avioni Gruman F7F »Tajgerket« nose 1.800 kg bombi, dok avion »Nort Ameriken AT1« »Sevidž« može da poneše do 5 tona bombi. Novi lovački avion na mlazni pogon Gruman F9F »Panter« ima akcioni radijus oko 2.000 km sa sličnim naoružanjem kao avion F7F. Dvomotorni avion Lokid P2V »Neptun« ima akcioni radijus preko 5.000 km. Na jednoj vežbi, marta meseca 1949, avion »Neptun«

ušpeo je da sa bombama ukupne težine od 4,5 tone prevali daljinu od 3.150 km i da se ponovo vrati na svoj matični brod.

U Korejskom ratu engleski i američki avioni sa nosača pokazali su se kao vrlo efikasni i u tučenju protivničkih tenkova. Za ove ciljeve bili su snabdeveni raketnim projektilima kalibra 12,7 sm koji su poznati iz Drugog svetskog rata po uništavajućem dejstvu na nemačke tenkove »Tigar«. Pored toga, oni su nosili i teške »Tajni Tin« rakete kalibra 30 sm i težine 550 kg. Danas većina američkih lovaca-bombardera sa nosača ima 8 raketa kalibra 12,7 sm i dve rakete »Tajni Tin«.

Pisac na kraju dodaje nešto i o atomskom naoružanju. Pri prvoj upotrebi atomske bombe 1945 godine, za njen transport upotrebljena je Super-tvrđava »B-29« težine 60 tona, koju nije mogao da primi nijedan tadašnji nosač aviona. Od tog vremena se mnogo štošta izmenilo u smislu tehničkog napretka. Mogućnost prenošenja atomskih bombi ukazala se i kod dvomotornih aviona tipa »Neptun« a i novoprojektovani nosač »Džems Forestal« gradi se da može da primi srednje bombardere od 60 tona. Međutim, ni na ovom se neće stati. Nove male taktičke atomske bombe uveće se u naoružanje i kod lovačkih aviona na mlazni pogon F-84 »Tanderdžet«. Iz ovoga se može zaključiti da će se upotreba atomske bombe uvesti i kod aviona pomorskog vazduhoplovstva.

U članku se naročito podvlači dejstvo aviona sa nosača na kopno, u ulozu moćnog instrumenta intervencije u slučaju agresije. Pri tome se povezuje povećanje dometa artiljerije za daljno tučenje sa bojnih brodova i saradnja aviona sa nosača sa ovom artiljerijom. Ovo nikako ne znači, kaže se dalje u članku, da je kopneno taktičko vazduhoplovstvo preživelo. Nosači aviona će se upotrebiti prema zahtevima strategije, tamo gde to situacija bude zahtevala, pored kopnenog, strategiskog i taktičkog vazduhoplovstva. Njihova upotreba ogledaće se u ofanzivi — za ostvarenje koncentracije za napad, a u defanzivi — za jačanje odbranbenih mera i zaštite od iznenađenja. Tamo gde je ostvarenje zemaljske organizacije aerodroma teško ili čak i nemoguće, doći će do izražaja avioni sa nosača, zahvaljujući svojoj pokretljivosti, organizacionoj celini, akcionom radijusu, naoružanju i nezavisnosti u pogledu održavanja i snabdevanja naročito municijom i gorivom.